

Una personalitat destacada: Esteve

(Ac 5,41–6,15; 7,51–8,3)

FRA ANGELICO (1395-1455), *Predicació de Sant Esteve i disputa amb el Sanedrí*

El text

[*Final de l'episodi precedent: els apòstols detinguts, assotats, després alliberats: 5,41-42. 5*⁴¹ Ells se'n van anar del Sanedrí, contents d'haver estat trobats dignes de ser ultratjats per causa del nom de Jesús. Cada dia, al temple i per les cases, no paraven d'ensenyar i d'anunciar la bona nova que Jesús és el Messies.]

La institució dels set

6¹ Per aquells dies, com que anava augmentant el nombre dels deixebles, els creients de llengua grega es van queixar dels de llengua hebrea, perquè les seves viudes eren desateses en el servei diari d'ajuda als pobres. ² Llavors els Dotze van convocar l'assemblea de deixebles i els digueren:

—No estaria bé que nosaltres deixéssim la predicació de la paraula de Déu i ens poséssim a servir a les taules. ³ Per tant, germans, trieu entre vosaltres set homes de bona reputació, plens

de l'Esperit Sant i de saviesa, i els encarregarem aquesta tasca. ⁴ Nosaltres continuarem dedicats a la pregària i al servei de la Paraula.

⁵ La proposta va agradar a tota l'assemblea, i elegiren Esteve, home ple de fe i de l'Esperit Sant, Felip, Pròcor, Nicànor, Timó, Pàrmenes i Nicolau, un antioquè convertit al judaisme. ⁶ Els van presentar als apòstols, i aquests, després de pregar, els imposaren les mans.

⁷ La paraula de Déu s'anava estenent; el nombre dels deixebles creixia molt a Jerusalem, i fins i tot un gran nombre de sacerdots acceptaven la fe.

Esteve és detingut

⁸ Esteve, ple de la gràcia i del poder de Déu, feia grans prodigis i senyals enmig del poble. ⁹ Alguns de la sinagoga anomenada dels lliberts, cireneus i alexandrins, i altres de Cilícia i de l'Àsia, es posaren a discutir amb ell. ¹⁰ Però com que no eren capaços de resistir la saviesa i la força de l'Esperit amb què Esteve parlava, ¹¹ subornaren uns homes que diguessin: «Hem sentit que aquest pronunciava paraules blasfemes contra Moisès i contra Déu.»

¹² Llavors van amotinar el poble, els notables i els mestres de la Llei, s'apoderaren sobtadament d'Esteve i se'l van endur al Sanedrí. ¹³ Allà van presentar falsos testimonis que deien:

—Aquest home no para de parlar contra aquest sant temple i contra la Llei. ¹⁴ Nosaltres li hem sentit dir que aquest tal Jesús de Natzaret destruirà aquest temple i canviarà les normes que Moisès ens va transmetre.

¹⁵ Tots els qui prenién part en la sessió del Sanedrí fixaren la mirada en Esteve i van veure que la seva cara era com la d'un àngel.

Discurs d'Esteve

⁷ ¹ El gran sacerdot preguntà a Esteve:

—És veritat, això que diuen?

² Ell va respondre:

—Germans i pares, escolteu-me: El Déu de la glòria es va aparèixer al nostre pare Abraham, que vivia a Mesopotàmia, abans que s'establís a Haran. ³ Li digué:

—*Surt del teu país i de la teva família i vés-te'n cap al país que jo t'indicaré.*

⁴ Ell sortí del país dels caldeus i s'establí a Haran. Un cop mort el seu pare, Déu el va fer emigrar des d'Haran cap aquest país on ara vosaltres habiteu. ⁵ No li va donar per heretat ni un pam d'aquest país, però a ell, que no tenia fills, li prometé que *el donaria en possessió a ell i a la seva descendència.* ⁶ Déu li anuncià que *els seus descendents viurien com a immigrants en un país estranger, on serien esclavitzats i oprimits durant quatre-cents anys.* ⁷ Jo, digué Déu, *faré justícia contra la nació que hauran servit, i al final en sortiran* i em donaran culte en aquest temple.

⁸ Déu va donar a Abraham la circumcisió com a signe d'aliança; per això Abraham engendrà Isaac i el va circumcidar quan tenia vuit dies; Isaac va fer igualment amb Jacob, i Jacob, amb els dotze patriarques.

⁹ Els patriarques, engelosits de Josep, el van vendre perquè se l'emportessin a Egipte. Però Déu era al seu costat ¹⁰ i, després d'alliberar-lo de totes les seves tribulacions, li concedí gràcia i saviesa quan s'hagué de presentar davant el faraó, rei d'Egipte. El faraó el va nomenar governador d'Egipte i de tota la casa reial. ¹¹ Després hi hagué fam en tot Egipte i a Canaan; la necessitat era gran, i els nostres pares no trobaven aliments enlloc. ¹² Aleshores Jacob els envià per primera vegada a Egipte, on havia sentit a dir que trobarien blat. ¹³ La segona vegada que hi anaren, Josep es va donar a conèixer als seus germans, i el faraó s'assabentà de l'origen de Josep. ¹⁴ Josep va fer cridar a Egipte el seu pare Jacob amb tota la família, en total setanta-cinc

persones. ¹⁵ Jacob va baixar a Egipte i allà van morir ell i els nostres pares. ¹⁶ Els seus cossos van ser traslladats a Siquem i foren enterrats al sepulcre que Abraham hi havia comprat a preu de plata als fills d'Hamor.

¹⁷ Mentre s'acostava el temps de complir-se la promesa que Déu havia fet a Abraham, el poble creixia i es multiplicava a Egipte ¹⁸ fins que *va pujar al tron egipci un rei que no havia conegut Josep*. ¹⁹ Aquest rei maquinà perfídies contra el nostre llinatge i va oprimir els nostres pares fins al punt d'obligar-los a abandonar els seus nadons perquè morissin. ²⁰ Per aquell temps nasqué Moisès, un infant preciós als ulls de Déu. Durant tres mesos el van criar a casa del seu pare; ²¹ i, quan l'hagueren d'abandonar, el recollí la filla del faraó i el va pujar com si fos fill seu. ²² El van instruir en tota la saviesa dels egipcis, i era poderós en les paraules i en les obres. ²³ Quan tenia quaranta anys es decidí a visitar els seus germans israelites. ²⁴ I en veure que un egipci en maltractava un d'ells, va defensar l'oprimit i li va fer justícia matant l'egipci. ²⁵ Moisès esperava que els seus germans comprendrien que Déu volia salvar-los per mitjà d'ell, però els seus germans no ho van comprendre. ²⁶ L'endemà comparegué mentre uns es barallaven i mirà de posar pau entre ells dient:

—No veieu que sou germans? Per què us feu mal l'un a l'altre?

²⁷ Però el qui maltractava el seu company se'l tragué de sobre dient-li:

—*Qui t'ha nomenat cap o jutge nostre?* ²⁸ *Que potser em vols matar tal com ahir vas matar l'egipci?*

²⁹ Tan bon punt va sentir aquesta resposta, Moisès va fugir i se n'anà a viure com a immigrant al país de Madian, on va tenir dos fills.

³⁰ Al cap de quaranta anys se li va aparèixer un àngel al desert de la muntanya del Sinaí, en la flama d'una bardissa que cremava. ³¹ Moisès, meravellat d'aquella visió, s'hi acostà per mirar-la de prop, però es va sentir la veu del Senyor que deia:

³² —*Jo sóc el Déu dels teus pares, el Déu d'Abraham, d'Isaac i de Jacob.*

Moisès, tot tremolós, no gosava mirar. ³³ El Senyor li digué:

—*Treu-te les sandàlies, que el lloc que trepitges és sagrat.* ³⁴ *He vist l'opressió del meu poble a Egipte, he sentit el seu clam i he baixat a alliberar-los. I ara vés, jo t'envio a Egipte.*

³⁵ A aquest mateix Moisès que ells havien refusat dient: *Qui t'ha nomenat cap o jutge?*, Déu l'envià com a cap i redemptor per mitjà de l'àngel que se li va aparèixer a la bardissa. ³⁶ És ell qui els va treure d'Egipte i va obrar prodigis i senyals en aquell país, al Mar Roig i al desert durant quaranta anys. ³⁷ Aquest mateix Moisès és qui digué als israelites: *Déu farà que s'aixequi entre els vostres germans un profeta com jo.* ³⁸ És ell qui va fer de mitjancer entre l'àngel que li parlava a la muntanya del Sinaí i els nostres pares quan l'assemblea del poble estava reunida al desert. Ell va rebre paraules de vida i ens les va transmetre. ³⁹ Però els nostres pares no el volgueren obeir. El rebutjaren i, en el seu cor, van retornar a Egipte, ⁴⁰ i deien a Aaron:

—*Fes-nos uns déus que vagin davant nostre, perquè d'aquest Moisès que ens ha tret del país d'Egipte no sabem què se n'ha fet.*

⁴¹ Aquells mateixos dies van fabricar-se un vedell, van oferir un sacrifici a aquell ídol i celebraren una festa en honor d'allò que havien fet les seves mans. ⁴² Llavors Déu se'ls girà d'esquena i els abandonà al culte dels astres, tal com està escrit en el llibre dels Profetes: *És que durant els quaranta anys que vau passar al desert, casa d'Israel, em vau oferir mai víctimes o sacrificis?* ⁴³ *En canvi, us vau endur la tenda de Moloc i l'astre del vostre déu Refan, les imatges que us havíeu fabricat per adorar-les. Per això us deportaré més enllà de Babilònia.*

⁴⁴ En el desert, els nostres pares tenien el tabernacle de l'aliança. Déu, que parlava a Moisès, li havia manat que el construís segons el model que havia vist. ⁴⁵ Els nostres pares van heretar

aquest tabernacle i, sota el guiatge de Josuè, el van introduir al país conquerit a les nacions que Déu va expulsar davant d'ells. Tot continuà igual fins al temps de David. ⁴⁶ Aquest va trobar gràcia davant de Déu, i li va demanar de trobar un lloc d'estada per al casal de Jacob. ⁴⁷ Però fou Salomó qui li va construir un casal, ⁴⁸ encara que l'Altíssim no habita en cap edifici fet per mans d'home, tal com diu el profeta: ⁴⁹ *El cel és el meu tron, i la terra, l'escambell dels meus peus. Ho dic jo, el Senyor. Quina casa em podríeu edificar? A quin lloc podria residir?* ⁵⁰ *No ho ha fet tot la meva mà?*

⁵¹ Vosaltres sempre aneu a la vostra, no us heu circumcidat el cor ni les orelles! Sempre us oposeu a l'Esperit Sant: feu igual que els vostres pares. ⁵² A quin dels profetes ells no van perseguir? Van matar els qui havien anunciat l'adveniment del Just, que ara vosaltres heu traït i assassinat. ⁵³ Vosaltres vau rebre la Llei per ministeri d'àngels, però no l'heu guardada.

Mort d'Esteve

⁵⁴ En sentir això, estrenyien les dents i es corsecaven de ràbia contra Esteve. ⁵⁵ Ell, ple de l'Esperit Sant, fixà al cel la mirada i veié la glòria de Déu i Jesús que s'estava a la dreta de Déu. ⁵⁶ Llavors va dir:

—Veig obert el cel, i el Fill de l'home a la dreta de Déu.

⁵⁷ Ells, cridant amb tota la força, es van tapar les orelles i s'abraonaren tots alhora contra ell, ⁵⁸ el tragueren fora de la ciutat i començaren a apedregar-lo. Els testimonis havien deixat els seus mantells als peus d'un jove que es deia Saule. ⁵⁹ Mentre l'apedregaven, Esteve pregava dient:

—Jesús, Senyor, rep el meu esperit.

⁶⁰ Després caigué de genolls i va cridar amb tota la força:

—Senyor, no els tinguis en compte aquest pecat!

I, havent dit això, va morir.

8 ¹ Saule era dels qui aprovaven la mort d'Esteve.

Saule persegueix l'Església

Aquell dia va començar una gran persecució contra l'església que era a Jerusalem, i tots, fora dels apòstols, es dispersaren pels territoris de Judea i Samaria. ² Uns homes piadosos enterraren Esteve i van fer un gran dol per ell. ³ Mentrestant, Saule assolava l'Església: entrant de casa en casa i arrossegant homes i dones els portava a la presó.

I. Per llegir

Es veia venir: l'Església de Jerusalem no estarà sempre bé, protegida pel favor de tot el poble; perquè troba una oposició cada vegada més viva de l'aristocràcia sacerdotal, que s'oposava a l'anunci de la resurrecció de Jesús. Certament els apòstols, detinguts, maltractats i finalment alliberats, havien sortit vencedors de la prova (5,17-41), i «cada dia, al temple i per les cases, no paraven d'ensenyar i d'anunciar la bona nova que Jesús és el Messies» (5,42). Però la pau no duraria molt de temps, ni a dins ni a fora. A dins: la «comunió» seria amenaçada per un conflicte entre «els hebreus» i «els hel·lenistes». A fora, per primera vegada, els adversaris passarien a l'homicidi lapidant Esteve, i aquest acte esdevindria el senyal de la dispersió fora de la Ciutat santa. Catàstrofe? Lluc no rellegeix així aquest moment de la història. Al contrari la dispersió permetria una nova expansió de la Paraula.

En el centre d'aquesta història es troba la figura d'Esteve. Jueu de cultura grega, esdevingut cristià, es troba en l'enllaç dels dos aspectes de la crisi viscuda per l'Església de Jerusalem. Crisi interior: la del conflicte entre hebreus i hel·lenistes; Esteve és el cap dels qui presideixen un repartiment equitatiu. Crisi exterior: la de l'oposició sagnant que provocarà la seva manera d'anunciar la Bona Notícia en el seu ambient jueu de llengua grega.

Aquesta seqüència (6,1–8,4) dominada per la figura d'Esteve és una de les més agitades i més denses del relat dels Fets. Heus aquí la seva composició:

A. *La institució dels SET* (6,1-7)

Les recriminacions de la gent de llengua grega, en relació amb l'assistència de les vídues del seu grup, porten «els Dotze» (apòstols) a instituir «els Set» per presidir el repartiment. Esteve és el primer de la llista dels Set.

B. *La detenció d'Esteve* (6,8-15)

Esteve no s'aïlla en el servei a les taules; està compromès en un debat de fe amb els jueus del seu món cultural (grec); aquests, en reconèixer la seva «saviesa», revoltent el poble contra ell amb el pretext de blasfèmia contra Déu i contra Moisès, i acaben per arrossegar-lo davant el Sanedrí.

C. *El discurs d'Esteve* (7,1-53)

Comminat pel gran sacerdot d'explicar-se, Esteve fa una llarga relectura de la història d'Israel, que retorna l'acusació contra les seves acusadors: són ells els qui constantment s'han resistit a l'Esperit Sant, perseguint i matant els profetes i desobeint la Llei. Un discurs com aquest només podia agreujar el seu cas...

D. *El martiri d'Esteve* (7,54–8,1)

Tot seguit, Esteve és arrossegat fora de la Ciutat i lapidat. Mor posant el seu esperit en les mans del Senyor Jesús i perdonant els seus botxins. En un racó del quadre, es troba Saule, còmplice (8,1), encarregat de guardar la roba dels botxins (7,58). És la manera de Lluç de posar un punt de referència (un punt de referència literari i teològic) per continuar la història: la conversió de Saule (Ac 9).

Epíleg (8,2-4)

Dispersió i anunci de la Paraula

No podem presentar aquesta seqüència tota sencera. Tanmateix us recomanem de llegir-la d'una vegada, tot i que «el discurs d'Esteve» us sembli una mica indigest.

Nosaltres veurem els relats que el precedeixen (A i B) i que el segueixen (D i Epíleg). Per als qui volen anar més lluny, tanmateix donarem algunes indicacions sobre la funció del discurs en el cor d'aquest conjunt i de la teologia de Lluç.

Lèxic

♦ **Els Dotze** són una figura col·lectiva, l'únic ministeri instituint per Jesús abans de la Pasqua, per simbolitzar el seu ministeri d'anunci del Regne de Déu apuntant a la totalitat del poble de Déu (les dotze tribus d'Israel). Després de la Pasqua, el símbol, entelat per la defecció de Judes, és reconstituït amb l'elecció de Maties. Desapareix del relat dels Fets, a partir de 6,2, per deixar lloc al terme dels «apòstols», perquè la Bona Notícia sobrepassa l'horitzó d'Israel.

Contràriament a les cartes de sant Pau, Lluç reserva als Dotze el títol d'apòstols, fundadors de l'Església, perquè han estat els companys de Jesús abans de la Pasqua, abans de ser els testimonis del Ressuscitat. Excepcionalment Bernabé i Pau porten aquest títol (14,4.14), com a delegats de l'Església d'Antioquia. Però Lluç prefereix donar a Pau, com a Esteve, el bonic títol de «testimoni» (22,15.20; 22,16).

♦ **El Fill de l'Home:** títol preferent del Messies celestial, sempre en boca de Jesús (llevat d'aquí, en boca d'Esteve), per parlar d'ell mateix (en particular en el relat del procés davant del Sanedrí: Mc 14,62 // Lc 22,69). Paradoxalment, fa tornar a l'origen diví de Jesús: aquest home únic ve del cotat de Déu.

♦ **Hebreus / Hel·lenistes:** «Hebreus» designa els jueus de llengua semítica (arameu més aviat que hebreu), i denota un arrelament religiós i cultural fort en la tradició jueva; Pau s'anomenarà «*hebreu i fill d'hebreus*» (Fl 3,5). «Hel·lenistes» és emprat dues vegades per Lluç (Ac 6,1; 9,29) per designar els jueus de llengua i cultura gregues. Hom es pregunta si els «hel·lenistes» de Ac 6 no eren representatius, més enllà de la llengua grega, d'una sensibilitat judeocristiana diferent de la dels Hebreus, més distant del Temple i d'una certa pràctica de la Llei. La seva obertura als samaritans (Ac 8,5-25) i als grecs d'Antioquia (no jueus, Ac 11,20) apunta en aquest sentit. La diferència pel que fa al «servei a les taules» i l'assistència de les vídues podria amagar una altra relació en el conjunt de la comunitat jueva; els hel·lenistes es dispersaran després de la mort d'Esteve; els apòstols quedaran a Jerusalem i no seran particularment inquietats.

♦ **Imposició de les mans:** gest de significat polivalent en els relats bíblics i en els usos jueus: benedicció, transmissió d'autoritat, apropiació d'una víctima sacrificial, demostració de pertinença. En els Fets, Lluç l'utilitza com a gest de guarició (9,12; 28,8); com a gest de comunicació de l'Esperit Sant després del baptisme (8,17-18; 19,5-6); com instal·lació en un servei comunitari (6,6; 13,3), gest acompanyat aleshores de la pregària.

♦ **Inclusió:** Procediment d'estil, que consisteix en reprendre els mateixos termes al començament i al final d'una seqüència, per emmarcar-la, marcar-ne la unitat i subratllar la importància d'un tema.

♦ **Els Set:** aquesta figura de direcció col·lectiva és testimoniada en les comunitats locals del judaisme, a Judea i la diàspora. Els Set de Ac 6 porten tots noms grecs, començant pel primer i el més il·lustre: Esteve (*Stéphanos* = corona); l'últim de la llista, Nicolau, és un prosèlit d'Antioquia, un no jueu, la seva presència en la instància dirigent preludia l'obertura als grecs de la comunitat que presidien les Set. En el relat de Ac 6, es parla dels Set com si només rebessin el servei d'assistència; en realitat, havien de ser els dirigents d'una

comunitat cristiana de jueus hel·lenistes residents a Jerusalem. L'Església de Jerusalem havia de ser més diversa, des de l'origen, que el deixa entreveure el relat de Lluc. Segons Lluc, sempre exerceixen la seva responsabilitat en comunió amb els Apòstols, que els hi imposen les mans (6,6).

♦ **La sinagoga dels lliberts** (jueus reduïts a esclaus, després alliberats), **dels cirineus** (Líbia), **dels alexandrins i de la gent de Cilícia** (Tars) **i de l'Àsia** (Efes): Lluc escriu com si tots procedissin de la mateixa sinagoga, però també es pot comprendre que vol parlar de la sinagoga d'uns i dels altres, distributivament. Els jueus de la diàspora que venien a residir a Jerusalem, en un cert moment de la seva vida, hi trobaven les seves sinagogues respectives, en funció del seu grup d'origen, tot i que la llengua (el grec) era comuna.

II. I ara al text

1. Crisi i fractura:

- ♦ Quin element nou amenaça la comunió eclesial?
- ♦ Es tracta només de pobres i de rics?
- ♦ Com s'ho fan per fer-hi front: quin és el paper dels diferents actors del relat?

2. Servei a les taules i servei de la Paraula:

- ♦ Sembla que els apòstols diguin que un és al detriment de l'altre: com és en realitat?
- ♦ Recordeu-vos de les relacions establertes entre comunió eclesial i testimoniatge apostòlic en 2,42-47; 4,32-33.
- ♦ Trobeu la mateixa articulació aquí en l'enquadrament del relat: observeu la inclusió entre 6,1 i 6,7, i la represa del tema de 5,42 a 6,7.
- ♦ Observeu el que fan Esteve i Felip en continuació amb el relat dels Fets (6,8-10; 8,5)

3. Debat, detenció i mort d'Esteve:

- ♦ Lluc ha calcat la figura d'Esteve sobre la de Jesús: assenyalau tots els trets del relat que van en aquest sentit en 6,8-15 i 7,54-60.
- ♦ En què es diferencien Esteve i els seus contraris (6,11-14)? En què s'assembla a les crítiques formulades contra Jesús?
 - Al llarg del seu ministeri: Lc 5,21; 6,2
 - En el relat del procés davant el Sanedrí: Ac 6,14; cf. Mc 14,57-58 transposat aquí per Lluc.
 - Afegiu-hi la visió del Fill de l'home de la que es beneficia Esteve (Ac 7,56) i compareu amb la resposta de Jesús al Sanedrí (Lc 22,66-70).

III. Pistes per actualitzar

1. «Les seves vídues eren desateses en el servei diari d'ajuda als pobres» (6,1):

- ♦ Quins són els espais humans que són desatesos en el servei de les nostres comunitats cristianes actuals?

- ♦ És només afer de nivell de vida?
- ♦ Quin ressò té aquesta desatenció en el testimoniatge de l'Evangelí?
- ♦ Què és el servei a les taules, avui?

2. «*Llavors els Dotze van convocar l'assemblea de deixebles*» (6,2): Comunitats, serveis i ministres:

- ♦ Quina il·luminació rebem de Ac 6,1-7 en les nostres comunitats eclesials, quan es tracta de fer front junts a aspectes majors de la missió de l'Església, al testimoniatge de l'Evangelí?

3. «*Els qui s'havien dispersat van anar per tot arreu anunciant la bona nova de la Paraula*» (8,4):

- ♦ Crisi, dispersió, progrés de l'Evangelí, joventut de l'Església: ens ha tocat també fer-ne l'experiència?

4. «*Esteve, el teu testimoni*» (22,20)

- ♦ Aquesta seria avui una bona definició de la identitat cristiana?
- ♦ Quins tipus de testimonis s'espera?

IV. Pistes per a la pregària

Preguem amb Esteve (Ac 7,59) que confia el seu esperit a les mans del Senyor.

Salm 31 (30),1-10.24-25:

«A les teves mans, Senyor, confio el meu esperit»

(llegit en dos cors o solista i tots)

Cor 1 En tu, Senyor, m'empari; que mai no quedi confós. Per la teva bondat, treu-me del perill; escolta'm, no triguis a alliberar-me.

Cor 2 Sigues el meu castell inexpugnable, la meua roca salvadora. Per a mi ets penyal i plaça forta; encamina'm, guia'm per amor del teu nom, treu-me del llaç que m'han parat, ets tu qui em defensa.

Cor 1 A les teves mans confio el meu esperit; Senyor, Déu fidel, tu m'has rescatat. Detesto els qui veneren els déus falsos, però jo confio tan sols en el Senyor.

Cor 2 Amb quin goig celebraré el teu amor! T'has adonat del meu sofriment, has vist en perill la meua vida, i no m'has deixat caure en mans de l'enemic: és ample el lloc on fas descansar els meus peus.

Tots Estimeu el Senyor, tots els qui li sou fidels: el Senyor guarda els qui creuen en ell, però dona als orgullosos una paga severa. Sigueu forts, que el vostre cor no defalleixi, tots els qui espereu en el Senyor.

Pare nostre

V. Algunes claus de lectura

1. La comunió posada en perill, la Paraula també

Cal recordar: la «comunió» eclesial en totes les seves dimensions tenia un lloc decisiu en la vida i el testimoniatge de la primera comunitat. Als apòstols els era impossible anunciar la Bona Notícia sense el suport i la garantia d'aquest testimoniatge, obra de l'Esperit de Pentecosta. Precisament aquesta credibilitat de la Paraula, anunciada pels apòstols a la sortida de presó (5,42), pot estar en perill pel conflicte intern entre els deixebles de llengua aramea: els «hebreus», i els deixebles de llengua grega: els «hel·lenistes». Per primera vegada apareix en la història de l'Església de Jerusalem una diferència social i cultural. Cal fer-hi front. Les «vídues» dels «hel·lenistes» es troben desateses respecte de les «hebrees» en «el servei diari d'ajuda als pobres». Són «les seves» vídues: es presenten en aquest llenguatge una tendència a la «comunitarització», que no és forçosament compatible amb la «comunió» eclesial.

En la Bíblia, «les vídues» sempre s'han considerat una figura particularment expressiva dels «dèbils» que necessiten ser protegits en la societat. Les vídues dels «hel·lenistes» que, per definició, es trobaven allunyades de la seva parentela que estava en el seu país d'origen, en la diàspora, són encara més desateses. El «servei diari» és un «servei de les taules»; es tracta de dons en espècie que la comunitat cristiana realitzava a la seva manera¹. Aquest «servei a les taules» probablement estava en relació estreta amb l'àpat eucarístic de «la fracció del pa». Allà es viu la «comunió» en totes les seves dimensions. Per què les vídues dels hel·lenistes estaven desateses: el text no ho diu. El fet és aquest. Comporta «murmuracions». El terme podria fer pensar en les murmuracions d'Israel en el desert, però aquelles eren l'expressió d'una manca de fe en la conducta de Déu cap al seu poble. Aquí es tracta d'una tergiversació de la solidaritat. Una vegada es restableixi la comunió, la Paraula es podrà estendre més bé (6,7; cf. 5,42) i el nombre dels deixebles multiplicar-se (6,7 fa inclusió amb 6,1). Abans l'oposició venia de les autoritats del Temple, ara es diu que «un gran nombre de sacerdots acceptaven la fe» (6,7); sens dubte es tracta del «baix clergat», però és tot el món sacerdotal del Temple de Jerusalem que s'uneix a la fe en Jesús.

2. Servei a les taules i servei de la Paraula

Els apòstols, designats aquí per primera i última vegada com «els Dotze», encarregats per Jesús de la totalitat del poble de Déu, prenen consciència de la seva responsabilitat en aquest afer. Són ells qui presideixen al repartiment dels béns (4,35). Però «presidir» no significa preocupar-se directament de tot. Ells proposaran a la comunitat d'organitzar-se i cercar entre els seus membres els homes capaços de realitzar aquest servei. Demana homes «plens d'Esperit i de saviesa» (6,3), en la línia de l'Esperit de Pentecosta. Fins i tot la

¹ El judaisme d'aquest temps coneixia «l'escudella dels pobres de pas», cada dia, i el cistell dels pobres de la ciutat. Cada setmana, queviures i roba; Cf. J. JEREMIAS, *Jerusalem au temps de Jésus*, París 1980, pàg. 187. En el «Testament de Job» (10,1-2), Job diu: «Hi havia trenta taules instal·lades a casa meua, parades a tota hora només per als estrangers. Hi havia també unes altres dotze taules per a les vídues».

intendència en l'Església té una dimensió espiritual. A la comunitat de proposar-los, als apòstols d'instituir-los.

Així van crear junts un nou ministeri, demanat per les circumstàncies². Es tracta d'afrontar una necessitat urgent en una situació que, si perdurés, posaria en perill el que és vital per a l'Església: el servei de la Paraula.

Primer perquè l'anunci de la Paraula no endavant sense un compartir fratern autèntic, capaç de sobrepassar les tensions socioculturals. A més, perquè posar en marxa aquest repartiment no ha de ser en detriment del servei de la Paraula i de l'assiduitat a la pregària del que els apòstols són els encarregats en primer lloc; aquest servei és l'inspirador del compartir que, al seu torn, li dóna tota la seva credibilitat.

En l'esperit de Lluc, no hi pot haver dissociació entre servei a les taules i servei de la Paraula, fins i tot si els Dotze i els Set no tenen la mateixa porta d'entrada en una obra comuna. Tampoc no caldrà sorprendre's que Esteve i Felip, posats en la responsabilitat del compartir, juguin també un paper important en l'anunci de la Paraula: Esteve a Jerusalem (Ac 6,8-13), Felip a Samaria (Ac 8,5) i a Cesarea, on és designat com «*Felip, l'evangelitzador (= l'anunciador de la Bona Nova), un dels set*» (21,8).

3. La diferència entre Esteve i els seus contraris (6,8-13)

Esteve no es tanca en al servei a les taules —el relat no en parla més. Per contra, «*ple de gràcia i del poder de Déu*» com Jesús (Lc 2,40.52; 4,14) i els apòstols (Ac 4,32), fa com ells (Ac 2,22.43; 4,30; 5,12) «signes i prodigis» entre el poble. I «*ple d'Esperit Sant i de saviesa*» (6,3.10), és a dir de la saviesa que dóna l'Esperit, ajunta el ministeri de la paraula a aquesta activitat de guarició, signe de la salvació pasqual. Instrueix amb un debat els jueus de la diàspora, de llengua i cultura gregues com ell, que tenen a Jerusalem les seves pròpies sinagogues. Vinguts a instal·lar-se a Jerusalem per pietat, no són menys intransigents que els jueus de la Terra santa, fins i tot podrien ser-ho més (cf. el que dirà Pau del seu comportament abans la seva conversió Ga 1,13-14). Són desconfiats amb tot el que podria esborrar els senyals de la identitat jueva.

Fins a aquest moment, en el relat dels Fets, no havia vist sorgir altra discussió que la de la resurrecció de Jesús; els apòstols freqüentaven el Temple i no ensenyaven cap pràctica o doctrina que hagués semblat divergent dels costums i la llei jueves. Amb Esteve, tot va d'una altra manera. Tot i que els seus adversaris han deformat les seves intencions per fer-lo condemnar millor, ha hagut d'expressar posicions menys conformistes.

En un primer moment, no poden resistir a la saviesa i a l'Esperit amb què Esteve parlava (el que recorda la promesa de Jesús, Lc 21,15). També, en un segon temps, manipulen un

² La tradició cristiana posterior hi veurà la institució del «diaconat». Però Lluc evita designar els Set com a «diaques», tot i ja ser coneguts en el seu temps (1Tm 3,8-10); sens dubte aquest terme seria massa precís i massa estret per a aquells als que es confia aquest servei en aquest moment. Podria sorprendre's que la solució del conflicte passi per l'elecció de set «hel·lenistes»: aquesta era la manera més imparcial de restablir l'equilibri? L'explicació d'aquesta anomalia prové sens dubte del fet que els Set ja eren de fet els responsables de la comunitat judeocristiana de llengua grega. D'ara endavant intervindran en la gestió comuna, sense desistir de la seva responsabilitat sobre la seva pròpia comunitat i el seu propi medi cultural.

nucli d'homes (6,11), després amotinen el poble (6,12), que ja no fa de tanca de protecció dels cristians com abans (5,26), finalment arrosseguen Esteve davant el Sanedrí i presenten falsos testimonis. Lluc ha suggerit un procés paral·lel al que ha tingut Jesús: signes i prodigis (Ac 2,22; 6,8), detenció (Ac 6,12; Lc 22,54), traïció pel poble (Ac 6,12; Lc 23,13.18), compareixença davant el Sanedrí (Ac 6,12; 7,1; Lc 22,66), falsos testimonis (Ac 6,13; Lc 22,71; cf. Mc 15,56.63), mort violenta (cf. infra). La mateixa història continua.

Les intencions atribuïdes a Esteve s'expressen en tres intents:

- primer, de manera molt general: ha blasfemat contra Déu i contra Moisès;
- després, de manera més precisa: ha parlat contra aquest Lloc = el Temple (el que apunta a Déu mateix) i contra la Llei (Moisès);
- finalment, ha dit que *«Jesús de Natzaret destruirà aquest lloc (el Temple) i canviarà les normes que Moisès ens va transmetre»*.

Les crítiques apunten a la posició d'Esteve (i la dels cristians de la seva esfera d'influència) en relació amb el Temple i la Llei: aquest són dos marcadors majors de la identitat jueva³. Segons els accents del seu discurs, Esteve no ataca el Temple com a tal, sinó a la idea que té el perill de fer-se: assignaria Déu una residència en un lloc fabricat per mans humanes (cita de Is 66,1), el que no és massa lluny de caure en idolatria (comparar 7,41 i 7,48).

Pel que fa als costums i a la Llei, Esteve s'ha comportat com un bon alumne de Jesús, que no relativitza la Llei sinó que la radicalitza (cf. Mt 5,20-48). Conclou la seva requisitòria acusant els seus acusadors de no haver-la observat (7,53).

Els motius del desacord (blasfema contra Déu, menysprea la Llei i el Temple) ja es trobaven insinuats en el relat llucà del ministeri de Jesús, sense ometre la condició divina d'aquest Fill de l'Home que és el Fill de Déu⁴. El relat del procés a Esteve ho reforça reagrupant-los. Una fissura apareix a l'interior de la comunitat jueva, entre jueus i judeocristians. Va més enllà del desacord inicial sobre la resurrecció de Jesús. No és la restauració del passat. A la seva llum, els judeocristians hel·lenistes inauguren una altra manera d'interpretar la Llei i considerar el Temple; la seva posició no és compresa, però ells pensen que estan en el bon camí de la història santa, tal com la descriu Esteve en el seu discurs. Esteve obre el camí a Pau⁵.

4. El martiri d'Esteve, el «testimoni»

Luc ha emmarcat el discurs d'Esteve, acusat, entre dos trets de glòria, que expressen l'aprovació divina. En el moment en què va a pronunciar-lo, *«tots els qui prenien part en la sessió del Sanedrí fixaren la mirada en Esteve i van veure que la seva cara era com la d'un àngel»* (6,15; cf. Jt 13,6): una mena de transfiguració (cf. Lc 9,29), com Moisès baixant del Sinaí o sortint de la Tenda de la Trobada (cf. 2Co 3,7), forma clàssica de parlar de la presència divina en

³ Però no es res diu contra la circumcisió, veure al contrari 7,8.

⁴ Referir-se a les referències donades en el qüestionari de treball, qüestió 3.

⁵ Sobre la Llei, en les seves cartes, Pau anirà molt més enllà que Esteve segons els Fets: Esteve porta la Llei a la seva dinàmica (*«les paraules de vida»*, Ac 7,38), Pau dirà que s'ha acabat el temps de la Llei (Rm 10,4).

els justos. Al final, Esteve és obsequiat amb una teofania (7,55-56): «Veí la glòria de Déu i Jesús que s'estava a la dreta de Déu», és a dir vencedor i glorificat al cotat de Déu. I ho diu, recordant el títol de «Fill de l'Home» que Jesús s'havia donat davant del Sanedrí, reivindicació que havia estat interpretada pels membres del Sanedrí com a afirmació que és «el Fill de Déu» (Lc 22,69). Aquest testimoniatge d'Esteve sobre la glòria i la transcendència divina de Jesús que els membres del Sanedrí ja no el poden suportar. Aquest testimoni el reben com una última provocació; criden i es tapen les orelles per no escoltar-lo. Li infligeixen la condemna per blasfem: la lapidació⁶.

Testimoni, també ho és Esteve, i més encara, per la manera com mor: la pregària d'abandó, posar la seva confiança en les mans del Senyor Jesús, com Jesús en les mans del Pare, el perdó als seus botxins. Lluc ha invertit l'ordre de les peticions: Jesús demana primer el perdó dels seus botxins, després amb un gran crit posa el seu esperit en les mans del Pare, i expira; Esteve posa el seu esperit en les mans del Senyor Jesús, després crida amb tota la força: «Senyor, no els tinguis en compte aquest pecat», i s'adorm en la mort. És simple variació literària o desig de posar l'accent final, «amb tota la força», en el perdó? Es podria pensar això en comprovar que Saule, present i còmplice (8,1), es beneficiarà d'aquest perdó.

Remarcar finalment el títol de «Senyor» donat a Jesús: té autoritat divina per rebre l'esperit d'Esteve (com el Pare havia rebut el seu esperit) i per perdonar. «Esteve, el teu testimoni» dirà Pau (Ac 22,20); el títol li pertoca, en acte i en paraula.

VI. Per anar més lluny: el discurs d'Esteve

El discurs d'Esteve és el més llarg dels discursos dels Fets. Està farcit de referències de l'Escriptura. Igual que molts d'altres en l'Antic Testament, exposa el seu pensament mitjançant una relectura de la història d'Israel. És com un relat del gran relat, que l'interpreta en funció de la situació nova en què es troben els creients. És interessant remarcar la seva divisió i els seus accents, fins i tot els seus silencis i les seves omissions. Està estructurat al voltant de quatre figures o èpoques:

- ♦ Abraham, l'immigrant (2-8)
- ♦ Josep a Egipte (9-16)
- ♦ Moisès i l'Èxode(17-43)
- ♦ El tabernacle de l'aliança i l'edificació del Temple (44-50)

Tant es comprèn la relació immediata de la tercera i la quarta figura amb les acusacions presentades contra Esteve (la Llei i el Temple), com sorprèn la presència de les dues primeres, que a primera vista no tenen cap relació amb la situació. Però certament aquest no és el punt de vista de Lluc i cal intentar comprendre per què.

⁶ El relat de Lluc és tributari d'una tradició antiga que parlava de la mort d'Esteve en un linxament popular provocat per jueus intransigents, preparats per rebutjar qualsevol que amenacés la seva identitat. Parlant d'una compareixença davant del Sanedrí (6,15; 7,1), Lluc ha volgut donar un aspecte més regular a la seva condemna a mort, i fer-la més estretament paral·lela a la de Jesús: això també li permetia introduir el discurs d'Esteve, que ha hagut de manllevar a una sinagoga judeocristiana de llengua grega.

Abraham: Déu se li ha aparegut (teofania) a l'estranger: molt lluny, al país dels Caldeus, a Mesopotàmia (on ara hi havia una nombrosa diàspora); essencialment és la figura d'un migrant: «Déu no li va donar per heretat ni un pam d'aquest país» 7,5 (cf. Gn 23); Déu no li ha donat la terra, sinó una descendència, marcada pel signe religiós de la circumcisió (7,6-8). Aquesta presentació d'Abraham concorda bé amb la situació dels jueus de la diàspora, com amb la dels hel·lenistes.

Josep: Esteve focalitza la mirada en un destí que s'assembla al de Jesús; el discurs ja deixa entreveure en filigrana la figura de Crist: Josep és venut, víctima de la gelosia dels seus germans; «però Déu era al seu costat»; dotat per Déu de «gràcia i saviesa» davant el faraó, rei de Egipte, així esdevé instrument de salvació per a la seva família. A Egipte troba remei l'angoixa de Canaan i la de la família de Jacob. A Siquem (lloc samarità) el relat d'Esteve situa la tomba dels patriarques (7,18), i no a Hebron.

Moisès: la seva figura es tractada molt més àmpliament que les precedents.

- ◆ La figura de Jesucrist encara hi és molt més evident;
- ◆ «Mentre s'acostava el temps de complir-se la promesa» (v.17, cf. Jesús és l'acompliment, Lc 4);
- ◆ Moisès era poderós amb les seves paraules i les seves obres (v. 22, cf. Lc 24,19);
- ◆ Ha vingut a visitar els seus germans (v. 31, cf. Lc 1,68; 7,16);
- ◆ Pensava que els seus germans comprendrien —però no han comprès— que per mitjà d'ell Déu realitzaria el seu alliberament (v. 25; cf. Lc 8,10; 9,45; 18,34; 19,42; 28,26.27);
- ◆ Aquell que Déu els enviava com a guia i redemptor, ells l'han refusat (v. 35; cf. Ac 3,13-15: Jesús refusat, ell, «el capdavanter de la vida»);
- ◆ És «aquest mateix Moisès» que ha fet «signes i senyals» (v. 36, cf. Ac 2,22) i que havia anunciat i prefigurat un profeta com ell (v. 37, és a dir Jesús, cf. Ac 3,21-22), rebent i donant paraules de vida (vv. 36-38);
- ◆ La revelació de Déu a l'estranger encara hi és més valoritzada: Moisès ha rebut tota la saviesa dels egipcis; en el desert del Sinaí, en l'indret de la bardissa ardent, s'ha trobat en una terra santa (v. 33).

El tabernacle i el Temple: El tabernacle, «la Tenda del Testimoniatge» (en la que Déu testimoniava la seva presència i la seva paraula) assegura el lligam entre l'època de Moisès i l'època reial: estava feta segons el model indicat per Déu (v. 44), mòbil i desplaçable, David la introdueix en els països conquerits com a «*estada* (divina) *per al casal de Jacob*». Només Salomó va ser autoritzat a construir un temple, però amb la condició que recorda el profeta Isaïes (66,1-2), que «*l'Altíssim no habita en cap edifici fabricat per mans d'homes*», d'altra manera el culte del temple esdevindria idolatra, a la manera del culte al Vedell d'or (7,39-42) que els israelites havien preferit a les «paraules de vida» comunicades per Moisès. No és justament això el que estan a punt de fer els contraris d'Esteve quan el critiquen sobre el respecte del Temple en lloc d'escoltar Jesús, el Profeta com Moisès, el Just (7,52).

L'estocada final (7,51-53) és violenta: els membres del Sanedrí són els dignes hereus dels seus pares que «*sempre es oposeu a l'Esperit Sant*» (v. 51, cf. Is 63,10), que han perseguit i assassinat

els profetes (cf. Lc 11,47; 13,34). Generalitzant-la, és injusta, però cal llegir-la com una expressió-clixé de les polèmiques internes en la comunitat jueva, de la que encara formaven part les judeocristians, als quals Lluc ha adreçat aquest discurs. Vol mostrar així que no són marginals, sinó que estan en el bon camí de la història de la salvació, il·lustrada per Abraham, Josep, Moisès i tots els profetes.